

**UNIVERSITATEA „NICOLAE TITULESCU”
FACULTATEA DE DREPT**

**Voința testamentară – liberalitate sau
substituire de persoană?**

- Rezumat -

Conducător științific:

Prof. univ. dr. Liviu STĂNCIULESCU

Doctorand:

Anca Nicoleta GHEORGHE

Voința testamentară – liberalitate sau substituire de persoană?

Planul lucrării

Partea I. Voința liberală *mortis causa*

Capitolul I. Voința juridică – esența actului juridic

Secțiunea I. Fundamentul voinței juridice: voința psihologică

Secțiunea a II-a. Voința internă: baza actului juridic

§ 1. Determinarea voinței interne

§ 2. Voința declarată – „singura care produce efecte”

Secțiunea a III-a. Consimțământul – element esențial al actului juridic

Secțiunea a IV-a. Intenția liberală – voință juridică „specială”

§ 1. Delimitarea intenției liberale

§ 2. Manifestări generale și particulare ale intenției liberale

A. Caracterul *intuitu personae*

B. Intenția liberală în donația remuneratorie

§ 3. Intenția liberală: unilaterală și bilaterală

Capitolul II. Actul juridic liberal *inter vivos* și *mortis causa*

Secțiunea I. Titlul gratuit – criteriu de clasificare a actelor juridice

§ 1. Acte juridice oneroase și acte juridice gratuite.

§ 2. Titlul gratuit – criteriu de departajare a liberalităților

Secțiunea a II-a Formarea actului juridic liberal

§ 1. Capacitatea părților în actul juridic civil

§ 2. Consimțământul în actul juridic civil

§ 3. Forma de exteriorizare a voințelor

§ 4. Obiectul și cauza actului juridic civil

Capitolul III. Liberalitatea – act juridic de formație unilaterală sau bilaterală

Secțiunea I. Actul juridic civil – manifestare de voință

Secțiunea a II-a. Voința juridică în actele juridice unilaterale

Secțiunea a III-a Fundamentele actului unilateral în dreptul privat

Secțiunea a IV-a. Particularitățile voinței în actele juridice de formație bilaterală

Partea a II-a. Testamentul – act juridic *mortis causa*

Capitolul I. Testamentul – act juridic *special*

Secțiunea I. Noțiune, caractere juridice, cuprinsul testamentului

Secțiunea a II-a. Evoluția istorică a testamentului

§ 1. Aspecte istorice privind evoluția testamentului

§ 2. Elemente de drept comparat privind evoluția testamentului

A. Testamentul în Regatul Olandei

B. Testamentul în Germania

C. Testamentul în Italia

D. Testamentul în Republica Moldova

E. Testamentul în Canada – Quebec

F. Testamentul în dreptul babilonian

G. Testamentul în vechiul drept evreiesc

H. Testamentul în vechiul drept indian

I. Testamentul în dreptul Greciei Antice

J. Testamentul în dreptul cutumiar român

Secțiunea a III-a. Condiții generale de validitate ale testamentului

§ 1. Condiții de fond

A. Capacitatea

B. Voința testatorului

C. Cauza

D. Modalitățile testamentului

§ 2. Condiții de formă

§ 3. Reguli de formă comune tuturor testamentelor

- A. Forma scrisă
- B. Obligativitatea testamentului separat
- C. Sancțiunea nerespectării condițiilor de formă

Capitolul II. Diferite feluri de testamente

Secțiunea I. Testamentele ordinare

- A. Testamentul olograf
- B. Testamentul autentic
- C. Testamentul mistic sau secret

Secțiunea a II-a. Testamente privilegiate

- A. Testamentul militarilor
- B. Testamentul făcut în timp de boală contagioasă
- C. Testamentul maritim
- D. Reguli comune testamentelor privilegiate

Secțiunea a III-a. Testamentul făcut în străinătate

- A. Testamentul internațional

Capitolul III. Principalele dispoziții testamentare

Secțiunea I. Legatul

§ 1. Noțiune, aspecte istorice, condiții

§ 2. Clasificarea legatelor. Criterii de clasificare

A. Clasificarea legatelor după modalitățile care afectează voința testatorului

- a). Legatul pur și simplu
- b). Legatul cu termen
- c). Legatul sub condiție
- d). Legatul cu sarcină

B. Clasificarea legatelor după obiectul lor

- a). Legatul universal
- b). Legatul cu titlu universal
- c). Legatul cu titlu particular
- d). Diferite feluri de legate cu titlu particular

A. Legatul uzufructului

B. Legatul bunului altuia

C. Legatul bunului indiviz

- § 3. Ineficacitatea legatelor
- A. Noțiuni generale. Clarificări conceptuale
- B. Nulitatea legatelor
- C. Revocarea legatelor
- D. Caducitatea legatelor
- E. Reducțiunea legatelor
- F. Dreptul de acrescământ
- G. Legatul conjunctiv și dreptul de acrescământ

Secțiunea a II-a. Exheredarea

- § 1. Exheredarea directă
- § 2. Exheredarea indirectă

Secțiunea a III-a. Execuțiunea testamentară

- A. Noțiune
- B. Natura juridică
- C. Atribuțiunile executorului testamentar
- D. Încetarea execuțiunii testamentare

Capitolul IV. Limitele dreptului de a dispune prin testament

Secțiunea I. Dreptul de dispoziție

Secțiunea a II-a. Oprirea pactelor asupra unei succesiuni viitoare

- § 1. Noțiune și reglementare
- § 2. Origine și evoluție
- § 3. Elementele pactului asupra unei succesiuni nedeschise

Secțiunea a III-a. Substituția fideicomisară

- § 1. Noțiune, reglementare, caracteristici
- § 2. Scurt istoric privind originea și evoluția substituțiilor fideicomisară
- § 3. Prohibiția substituțiilor fideicomisare – justificare potrivit evoluției istorice
- § 4. Natura juridică a substituției fideicomisară
- § 5. Sancțiunea aplicabilă

Secțiunea a IV-a. Rezerva succesorală

- § 1. Noțiunea de rezervă succesorală
- § 2. Originea și evoluția rezervei succesorale

- A. Aspecte generale
- B. Dreptul de proprietate
- C. Scurtă prezentare istorică și comparată a fundamentelor rezervei succesoriale
 - a). Aria romană
 - b). Aria franceză
 - c). Dreptul român
 - d). Aria common law
 - e). Sistemele mixte
 - f). Tendințe actuale
- § 3. Caracterele juridice ale rezervei succesoriale
- § 4. Moștenitorii rezervatar
 - A. Aspecte generale
 - B. Rezerva descendenților
 - C. Rezerva ascendenților privilegiați
 - D. Rezerva soțului supraviețuitor
- § 5. Cotitatea disponibilă
 - A. Cotitatea disponibilă specială. Drepturile soțului supraviețuitor în raport cu copiii defunctului din altă căsătorie
 - B. Corelația dintre dispozițiile art. 939 C. civ. și cele ale Decretului-lege nr. 319/1944
- § 6. Rolul medierii în materia drepturilor succesoriale ale soțului supraviețuitor

Partea a III-a. Dispozițiile noului Cod civil în materie testamentară.
Concluzii și propuneri *de lege ferenda*

Bibliografie

A. Subiectul tezei

Prezentul studiu are ca obiect voința testamentară, urmărind evoluția acesteia și a actului liberal *mortis causa* în dreptul intern și dreptul comparat european. fără pretenția de abordare a dreptului intern al tuturor statelor europene, dar cu privire specială asupra acelor care s-au evidențiat în cultura juridică și își exercită influențele asupra celorlalte sisteme de drept

B. Argumentele care au stat la baza alegerii temei

Consider util și oportun acest demers științific, atât din punct de vedere teoretic cât și practic, datorită importanței deosebite pe care o are pe de-o parte voința juridică în formarea valabilă a oricărui act juridic cât și voința testamentară – voință juridică specială - pentru formarea valabilă a actului liberal *mortis causa*.

C. Structura lucrării

Lucrarea este structurată în 3 părți (partea I - Voința liberală *mortis causa*; partea a II-a. Testamentul – act juridic *mortis causa* ;partea a III-a. Dispozițiile noului Cod civil în materie testamentară. Concluzii și propuneri *de lege ferenda*) care, la rândul lor, sunt împărțite pe capitole, secțiuni și subsecțiuni.

Viața fiecărei ființe este un fenomen complex și ireversibil, care în scurgerea ei, limitată în timp, implică nenumărate conexiuni cu celelalte ființe, interferări diverse, drepturi și obligații asumate, concesi și compromisuri în cele mai variate forme.

În cadrul acestui fenomen complex, operațiunile juridice sunt inerente și se împletesc cotidian în firul vieții, zi după zi.

Actele juridice sunt guvernate de reguli comune, esențiale și general aplicabile, referitoare la manifestarea unilaterală de voință, la condițiile de formare a acordului de voință, la respectarea unor condiții de valabilitate imperativ necesare, la forma pe care trebuie să o îmbrace actul.

Libertatea umană se exprimă și prin lege. Însă ceea ce este cu adevărat important, rezidă în realitatea că ființei umane nu-i poate fi răpită libertatea de a alege, de a discerne între bine și rău, între normal și anormal. Fiecare alegere a persoanei în raporturile de drept poate avea consecințe.

Prima parte a lucrării este dedicată unei ample analize a conceptului voinței liberale – *mortis causa*.

În capitolul I al primei părți, am analizat fundamentul voinței juridice - voința psihologică.

Procesul psihologic al formării consimțământului generează voința internă, care, pentru a produce efecte juridice, urmează a fi obiectivată în voința declarată. Între cele două elemente ale voinței trebuie să existe concordanță.

În cuprinsul secțiunii a IV -a, am tratat intenția liberală – voință juridică „specială” pe care am delimitat-o de alte noțiuni similare.

Definirea noțiunii va permite să se poată face distincția între *animus donandi* și alte noțiuni asemănătoare. De exemplu, intenția liberală și consimțământul, sunt deopotrivă elemente ale formării valabile a contractului de donație, însă ele nu trebuie să fie confundate.

Literatura de specialitate a apreciat pe de-o parte că, intenția liberală nu își are fundamentul numai în voința celui care face actul de liberalitate de a realiza o operațiune prin care își micșorează patrimoniul iar pe de altă parte consimțământul nu constituie altceva decât acceptarea actului de gratificare, considerându-se astfel că cele două sunt elemente distincte care există într-o manieră autonomă. Autonomia instituțiilor amintite verifică, prin condiția ca una să preexiste celeilalte.

În același context, s-a apreciat că, *animus donandi* și gratuitatea, sunt și ele elemente distincte în aceeași măsură, ambele fiind indispensabile actului liberal.

Două trăsături principale caracterizează intenția liberală: caracterul de spontaneitate și caracterul unilateral. La acestea poate fi adăugată și o altă trăsătură a intenției liberale, respectiv caracterul *intuitu personae* al actului de dispoziție.

În capitolul II al primei părți, intitulat „Actul juridic liberal *inter vivos* și *mortis causa*” am discutat despre titlul gratuit – criteriu de clasificare a actelor juridice.

Actul juridic cu titlu gratuit este acela în care se procură un folos patrimonial fără a se urmări obținerea altui folos patrimonial în schimb

Clasificarea actelor juridice în acte gratuite și acte oneroase are o deosebită importanță teoretică și practică sub următoarele aspecte.

Sub aspectul regimului juridic aplicabil, care este total diferit cu precădere în ceea ce privește capacitatea, legea fiind în general mai exigentă atunci când este vorba de acte juridice cu titlu gratuit, instituind o serie de incapacități speciale. Astfel, sunt instituite anumite incapacități speciale; actele cu titlu gratuit nu pot fi încheiate de către persoanele lipsite de capacitate de exercițiu sau cu capacitate de exercițiu restrânsă nici prin reprezentantul legal sau, după caz, nici cu autorizarea prealabilă a ocrotitorului legal.

Sub aspectul regimul juridic al viciilor de consimțământ diferă, după cum este vorba de un act cu titlu oneros sau de un act cu titlu gratuit (de exemplu, problema leziunii nu se pune în actele juridice cu titlu gratuit; spre a fi vorba de o eroare-viciu de consimțământ, în cazul actelor cu titlu oneros este necesară o cerință suplimentară față de actele cu titlu gratuit).

Obligațiile părților în actelor oneroase sunt reglementate mai exigent. De exemplu, garanția împotriva evicțiunii apare, de regulă, în actele cu titlu oneros și numai în mod excepțional în actele cu titlu gratuit), iar răspunderea se apreciază cu mai multă severitate.

În materie succesorală, există o serie de reguli deosebite pentru anumite acte cu titlu gratuit. De exemplu, *nulitatea absolută* ce sancționează nerespectarea condiției de formă solemne prevăzute de lege pentru testamente, *poate fi acoperită de moștenitorii defunctului, după deschiderea moștenirii*.

Titlul gratuit constituie criteriu de departajare a liberalităților. Astfel, actele juridice cu titlu gratuit se împart în: liberalități și acte juridice dezinteresate.

Actele dezinteresate sunt acele acte juridice cu titlu gratuit prin care dispunătorul procură un avantaj patrimonial cuiva fără să își micșoreze patrimoniul. Sunt acte dezinteresate: mandatul gratuit, comodatul, depozitul nere-munerat etc.

Liberalitățile sunt acele acte juridice cu titlu gratuit prin care dispunătorul își micșorează patrimoniul cu folosul patrimonial procurat gratificatului.

Principalele liberalități sunt: legatul cuprins în testament și donația.

În cuprinsul celui de-al treilea capitolul din cadrul părții I a lucrării, intitulat „Liberalitatea – act juridic de formație unilaterală sau bilaterală” am analizat liberalitatea, instituție specială a dreptului civil substanțial, sub două aspecte particulare: actul juridic de formație unilaterală și actul juridic de formație bilaterală.

În doctrină, actul juridic civil a fost definit, în general, ca o manifestarea de voință făcută cu intenția de a produce efecte juridice, adică de a naște, modifica sau stinge un raport juridic concret.

Fundamentul actului juridic unilateral este *caracterul sau volițional*. Altfel spus, actul juridic civil este „instrumentul predilect pus la îndemâna participanților la circuitul juridic pentru realizarea drepturilor lor subiective și intereselor protejate de lege”.

Ca rezultat al unei singure voințe juridice, actul unilateral este susceptibil de a produce efecte juridice prin el însuși, necondiționat de consimțământul altei persoane. Mai precis, actul juridic unilateral este o manifestare a unei voințe *în scopul producerii de efecte juridice*.

Recunoașterea actului juridic unilateral ca izvor de obligații civile vine în întâmpinarea prevederilor Proiectului Codului European al Contractelor care, stipulează că promisiunea făcută cu intenția de a se obliga leagă pe autorul său.

Studiul voinței liberale nu poate fi completă fără a lua în considerare și particularitățile manifestării liberale în actele juridice bilaterale.

În susținerea celor de mai sus, avem în vedere și faptul că Noul Cod civil are dispoziții comune atât pentru donație cât și pentru testament (art. 984-1010).

Astfel, sunt reglementate împreună instituții precum: capacitatea în materie de liberalități (art. 987-992); substituțiile fideicomisare (art. 993-1000); liberalitățile reziduale (art. 1001-1005); revizuirea condițiilor și sarcinilor (art. 1006-1008) etc.

În încheierea secțiunii dedicate analizei particularităților voinței liberale în general și a celei *mortis causa* în special, apreciem că o disociere clară între *voința pentru cauză de moarte – liberalitate* și *voința pentru cauză de moarte – substituie de persoană*, nu poate fi realizată, fapt pentru care urmează a o lua în considerare sub ambele aspecte.

Cea de-a doua parte are ca temă centrală „Testamentul – act juridic *mortis causa*”. Această a doua parte a lucrării este un studiu amplu și aprofundat la nivel teoretic și practic.

Astfel, **capitolul I** al părții a II – a, intitulat „**Testamentul – act juridic special**”, tratează noțiunea, caracterele juridice și cuprinsul testamentului precum și evoluția istorică a acestei noțiuni. atât în dreptul național cât și în cel comparat. Din analiza cuprinsului testamentului, rezultă pe de-o parte că definiția dată de Codul Civil, are de fapt în vedere o definiție a legatului, ca principala dispoziție din cuprinsul unui testament iar pe de altă parte că, testamentul, nu vizează exclusiv transmiterea patrimoniului, în cuprinsul său regăsindu-se și dispoziții de natură nepatrimonială precum recunoașterea unui copil, desemnarea unui executor testamentar, etc.

Cel **de-al doilea capitol**, abordează diferite feluri de testamente. În dreptul nostru sunt cunoscute trei categorii de testamente în care autorul își poate manifesta ultima sa voință:

a) testamentele încheiate în condiții normale, obișnuite, denumite *testamente ordinare*;

b) testamentele încheiate în cazuri excepționale, denumite *testamente privilegiate*;

c) testamentul făcut în străinătate.

Un aspect important tratat în cuprinsul acestui capitol, are în vedere testamentul internațional.

Convenția de la Washington din 26 octombrie 1973 privitoare la legea uniformă asupra formei testamentului internațional, elaborată sub egida UNIDROIT (Institutul internațional pentru unificarea dreptului privat), conține în anexă o lege materială uniformă reglementând o formă nouă de testament susceptibilă de a fi admisă în dreptul intern al tuturor țărilor care ratifică această Convenție.

Reglementarea prezintă interes – atât din perspectiva unei viitoare ratificări, cât și din perspectiva cunoașterii de către juriștii români a acestei noi forme de testament cu care se pot întâlni în activitatea lor practică.

Testamentul internațional este o formă nouă de testament. În esență, este vorba de **o forma simplificată de testament mistic** (secret).

Denumirea de „internațional” a acestui testament este într-un anumit sens înșelătoare, căci utilizarea acestei forme de testament nu implică în niciun fel ca succesiunea la care se referă să conțină elemente de extraneitate (străin testând în altă țară, bunuri situate în țări diferite etc.), fiind posibil ca testamentul să privească o succesiune eminentă internă (lipsită de elemente de extraneitate).

Formalitățile cerute de legea uniformă. Fiind o formă simplificată de testament mistic (secret), testamentul internațional parcurge două faze de elaborare: faza redactării și faza prezentării unei autorități.

- **Faza redactării**

Testamentul trebuie să fie **redactat în scris**, fie de către testator, fie de către o altă persoană, în orice limbă, fie cu mâna, fie cu mijloace mecanice. Dacă testamentul are mai multe foi, acestea trebuie să fie numerotate (art. 6.2 din Legea uniformă).

- **Faza prezentării testamentului persoanei abilitate**

Testatorul trebuie să declare înaintea a doi martori și a unei persoane abilitate a instrumenta, că documentul, a cărei substanță nu este ținut să îl divulge, este testamentul său și că îi cunoaște conținutul (art. 4 din Legea uniformă). Franța a desemnat ca persoane abilitate a instrumenta notarii publici, pe teritoriul țării, și agenții diplomatici și consulari în străinătate. În

ceea ce îi privește pe martori, aceștia trebuie să întrunească condițiile cerute de legea în temeiul căreia a fost desemnată persoana abilitată să instrumenteze testamentul, calitatea de străin neconstituind un obstacol pentru aceasta (art. V din Convenție).

Testatorul trebuie să semneze testamentul în prezența persoanei abilitate și a martorilor sau, dacă l-a semnat înainte, să recunoască și să confirme ca semnătura îi aparține.

Persoana abilitată va menționa la sfârșitul testamentului data la care ea l-a semnat, aceasta fiind data testamentului, iar nu cea la care testatorul și-a redactat testamentul și pe care a menționat-o, eventual, în cuprinsul testamentului propriu-zis (art. 7 din Legea uniformă). În lipsă, proba datei poate fi făcută prin orice mijloc de probă.

Un atestat redactat de persoana abilitată va confirma respectarea regulilor prescrise de Legea uniformă (art. 9). **Atestatul va fi redactat în două exemplare**, dintre care unul va fi atașat testamentului propriu-zis. În orice caz, unul dintre exemplarele atestatului rămâne la persoana abilitată, fie că este vorba de cel atașat testamentului, dacă a fost desemnată să conserve acest act, fie de celălalt exemplar, în caz contrar. La data decesului, atestatul va permite o mai bună informare a moștenitorilor asupra existenței testamentului. În plus, în lipsa probei contrare, atestatul dovedește validitatea formală a testamentului în sensul Legii uniforme (art. 12). Important este faptul că atestatul rămâne un act exterior testamentului, lipsa acestuia sau neregularitatea lui neinfluențând validitatea actului de ultima voință al defunctului (art. 13 din Legea uniformă).

Sanctiunea nerespectării formalităților prevăzute de Legea uniformă.

Sanctiunea nulității absolute

Testamentul nul ca testament internațional poate fi valabil ca altă formă de testament, dacă întrunește condițiile cerute de lege pentru aceasta (art. 1. 2 din Legea uniformă).

Este vorba de așa-numita conversiune prin reducere, prin care, de exemplu, un testament scris, semnat și datat de testatorul nul ca testament

internațional pentru incapacitatea martorilor poate fi valabil ca testament olograf.

Revocarea. Testamentul internațional „este supus regulilor ordinare de revocare a testamentelor” (art. 14), ceea ce înseamnă că poate fi revocat în aceleași condiții ca un testament obișnuit chiar și printr-un testament ulterior, indiferent dacă acesta este tot unul internațional sau nu.

Forța probantă. Testamentul internațional, asemenea testamentului mistic (secret), face credința până la proba contrară în privința mențiunilor cuprinse în testamentul propriu-zis și până la înscrierea în fals în privința mențiunilor făcute de persoana abilitată în cuprinsul atestatului.

Capitolul III al părții a II –a, cuprinde o analiză a principalelor dispoziții testamentare. Principalele dispoziții cuprinse în testament sunt cele referitoare la: legat, exheredare și execuțiunea testamentară..

Evoluția legatului ca dispoziție testamentară este surprinsă încă din lumea romană și până în zilele noastre. Legatele pot fi de mai multe feluri. Ele pot fi împărțite fie după *modalitatea ce afectează voința testatorului*, fie după *obiectul lor*.

a) După modalitățile care afectează sau nu voința testatorului, legatele pot fi: *pure și simple, cu termen, sub condiție și cu sarcină*.

b) După obiectul lor, legatele pot fi: *universale, cu titlu universal sau cu titlu particular*..

În cuprinsul acestui capitol am tratat și ineficacitatea legatelor, considerând importantă din rațiuni practice dar și teoretice clarificarea și delimitarea noțiunilor de eficacitate, invaliditate și ineficacitate a unui act juridic, În cadrul unei ordini de drept este inevitabil, neexistând un sistem de drept perfect, să nu întâlnim și *cauze de ineficacitate* ale actelor juridice încheiate în interiorul acestuia.

Putem defini cauzele de ineficacitate a legatelor ca fiind acele situații prevăzute de lege, în care manifestarea de ultimă voință a testatorului este lipsită de efecte juridice. Cauzele care împiedică producerea efectelor legatelor (cauzele de ineficacitate) sunt: *nulitatea, reducțiunea, revocarea și caducitatea* dispozițiilor testamentare.

Capitolul IV se constituie într-un studiu aprofundat al limitelor dreptului de a dispune prin testament.

Pentru început am discutat despre dreptul de dispoziție și importanța principiului libertății actului de ultimă voință, doctrina opinând că „Testamentul este ilustrarea perfectă, paroxistică a teoriei autonomiei de voință.”.

Am continuat prin a trata: **oprirea pactelor asupra unei succesiuni viitoare** (prin analiza literaturii de specialitate am determinat noțiunea, originea și evoluția pactelor asupra unei succesiuni viitoare precum și elementele unui astfel de pact); **substituția fideicomisară** (printr-o scurtă incursiune în dreptul comparat am descoperit originea și evoluția istorică a acestei instituții și astfel am explicat fundamentul juridic, caracteristicile, formele și justificarea prohibiției substituției fideicomisare.) **rezerva succesorală** (am cercetat noțiunea, categoriile de moștenitori rezervatari, originea și evoluția istorică a acestei limite de a dispune prin testament, legătura indisolubilă dintre dreptul de proprietate și libertatea testamentară și îngrădirea acestei libertăți testamentare prin instituirea rezervei succesorale. Am analizat caracteristicile și fundamentele specifice marilor sisteme de drept comparat cu incidență asupra instituției rezervei succesorale.

Această secțiune a lucrării se detașează prin abundența informațiilor oferite de dreptul roman, francez, aria common law, Québec, abordând totodată și tendințele actuale în materie.

O atenție deosebită am acordat cotității disponibile speciale, printr-o analiză a corelației dintre dispozițiile art. 939 C. civ. și cele ale Decretului-Lege nr. 319/1944..

Lungul și sinuosul drum al promovării soțului supraviețuitor ca moștenitor legal a fost încununat de adoptarea Legii nr. 319 din 10 iunie 1944, în care interesele soțului rămas în viață își găseau, în sfârșit, o justă și echitabilă consacrare la nivelul legislației românești.

Considerat moștenitor neregulat și nerezeratar în viziunea Codului civil, el a devenit, prin apariția legii speciale, un moștenitor regulat și rezervatar, dobândind astfel un drept succesoral în concurs cu oricare din cele patru clase de moștenitori legali.

După adoptarea Decretului-lege nr. 319/1944 s-a pus problema dacă art. 939 C. civ. a mai rămas în vigoare. Concluzia unanimă este că dispoziția a rămas în vigoare, nefiind abrogată expres, dar nici implicit, rațiunea pentru care a fost instituită subzistând și în prezent.

Cum prin adoptarea Decretului-lege nr. 319/1944, soțul supraviețuitor a devenit moștenitor rezervatar și i s-a recunoscut un drept de moștenire legală în concurs cu oricare din cele patru clase de moștenitori legali, fiind, totodată obligat la raportul donațiilor, atunci când vine în concurs cu descendenții defunctului, s-a pus problema modului de aplicare a art. 939 C. civ. în corelație cu drepturile succesoriale recunoscute soțului supraviețuitor prin Decretului-lege nr. 319/1944.

În problema modului de aplicare a art. 939 C. civ. în corelație cu drepturile succesoriale recunoscute soțului supraviețuitor prin Decretului-Lege nr. 319/1944, am susținut soluția Instanței Supreme, potrivit căreia, pentru corecta împărțire a bunurilor defunctului, atunci când vin în concurs cu soțul supraviețuitor din a doua căsătorie, căruia i s-au făcut liberalități de către defunct, este necesar să se stabilească în primul rând care sunt rezervele succesoriale ale copiilor soțului supraviețuitor, întrucât pentru restul bunurilor defunctul putea să dispună fie în favoarea copiilor, fie în favoarea soțului sau a oricărei alte persoane. De remarcat în acest context, și observația potrivit căreia, limitarea ce se aduce acestui drept al defunctului este prevăzută numai în cazul liberalităților făcute soțului dintr-o căsătorie subsecventă, care nu va putea primi sub formă de donație sau de legat de la soțul care a decedat decât o parte egală cu partea legitimă a copilului care a luat cel mai puțin și fără ca, în nici un caz, donația să treacă peste sfertul bunurilor.).

Partea a III-a ”Dispozițiile Noului cod civil în materie testamentară. Concluzii și propuneri *de lege ferenda*”

De actualitate și deosebit interes este și analiza dispozițiilor Noului Cod Civil. În Noul Cod civil, testamentul este reglementat în Cartea a IV-a „Despre moștenire și liberalități”, titlul III „Liberalitățile”, art. 1034-1085. În

general, Noul Cod civil păstrează cadrul instituit anterior de Codul civil de la 1864, în materie testamentară. Modificările aduse pot fi apreciate, fără nicio exagerare, ca fiind *pertinente, necesare și importante*.

Potrivit *art. 1034 din Noul Cod civil*, „Testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață”.

Potrivit *art. 986 din Noul Cod civil*, legatul este actul juridic cuprins într-un testament prin care testatorul desemnează una sau mai multe persoane care, la decesul său, vor primi întreg patrimoniul, o fracțiune din el sau bunuri determinate din patrimoniul testatorului.

Ca element de noutate, Noul Cod civil face distincția dintre instituția testamentului și cea a legatului, sub aspectul liberalității. Astfel legatul trebuie să îndeplinească condiții precum: desemnarea legatarului trebuie făcută prin testament și în așa fel încât determinarea legatarului să fie posibilă la data când se executării

Desemnarea legatarului nu poate fi lăsată la alegerea unei terțe persoane, ci această alegere trebuie să rezulte din cuprinsul testamentului. Legatul prin care testatorul a dispus ca persoana legatarului să fie aleasă de o terță persoană (legatul cu facultatea de alegere) va fi nul.

După obiectul lor, legatele pot fi: universale, cu titlu universal sau cu titlu particular [*art. 1054 alin. (1) din Noul Cod civil*].

Legatul universal este cel prin care testatorul lasă uneia sau mai multor persoane, întreaga masă succesorală. Ceea ce caracterizează legatul universal nu este numai cantitatea bunurilor culese (emolumentul), ci și vocația la întreaga universalitate pe care o oferă legatarului.

În condițiile de mai sus, legatul universal există și în cazul în care, datorită drepturilor conferite altora de către testator, emolumentul moștenirii este redus considerabil. De exemplu, dacă testatorul a lăsat mai mulți legatari universali și toți acceptă moștenirea, deși au vocație la întreaga moștenire, fiecare va culege efectiv numai o parte din succesiune; dacă un singur legatar acceptă, el va culege întreaga moștenire în virtutea vocației sale universale.

Legatul cu titlu universal este dispoziția testamentară care conferă uneia sau mai multor persoane vocație succesorală numai la o fracțiune din moștenirea lăsată de defunct [*art. 1056 alin. (1) din Noul Cod civil*].

Importante modificări au fost aduse prin dispozițiile Noului Cod civil în materia substituției fideicomisare.

Potrivit *art. 993 din Noul Cod civil*, liberalitatea care constă în obligația celui gratificat (numit instituit), de a administra bunurile lăsate cu titlu gratuit și de a le transmite altei persoane desemnată de dispunător (numită substituit) *nu produce efecte* („decât în cazul în care este permisă de lege”.

În consecință, ca principiu, liberalitatea succesivă prin care instituitul este obligat să administreze și să le transmită apoi, substitutului) *nu este permisă de lege*.

În schimb, substituția fideicomisară este o dispoziție cuprinsă într-o liberalitate (testament ori donație) *permisă de lege*, prin care dispunătorul obligă pe instituit, să administreze bunurile primite și să le transmită, la moartea sa altei persoane (desemnat tot de dispunător) substituitul [*art. 994 alin. (1) din Noul Cod civil*].

Rezultă că, ceea ce diferențiază substituția fideicomisară de liberalitatea prevăzută de *art. 993 din Noul Cod civil*, este momentul transferului bunului către substituit, respectiv la moartea instituitului.

Potrivit *art. 994 alin. (2) din Noul Cod civil*, „Instituitului i se aplică corespunzător dispozițiile din prezentul cod referitoare la fiduciar” în consecință el trebuie să prezinte garanțiile legale pentru asigurarea administrării și a transferului către substituit. Incapacitățile de a dispune se apreciază în raport cu dispunătorul, iar cele de a primi, în raport cu instituitul și cu substituitul [*art. 994 alin. (3) din Noul Cod civil*].

Substituția fideicomisară poate fi numai unică (deci nu poate fi graduală, când dispunătorul grevează pe primul substituit cu o substituție în favoarea unui al doilea, al treilea substituit etc.). Astfel, „substituitul nu poate fi, la rândul său, supus obligației de administrare și de transmitere a bunurilor” [*art. 996 alin. (3) din Noul Cod civil*].

Potrivit noilor reglementări, substituției fideicomisare presupune îndeplinirea următoarelor trei condiții: dispunătorul să fi făcut două sau mai multe liberalități, ce urmează să fie executate succesiv, având același obiect, către două sau mai multe persoane diferite; instituitul să fie obligat de dispunător a păstra și conserva (și a nu înstrăina ori greva) bunurile primite, pentru a le transmite apoi substituitului și dreptul substituitului să se nască numai la decesul instituitului.

Precizăm că, dispoziția prin care instituitul este obligat să transmită bunul substituitului, în timpul vieții sale (și nu la data morții lui), nu constituie substituție fideicomisară în sensul [*art. 994 alin. (1) din Noul Cod civil*] și în consecință, se supune dispozițiilor prohibitive ale art. 993 C. civ. (fiind interzisă).

În încheierea succintelor noastre prezentări ale dispozițiilor Noului Cod civil în materie testamentară, apreciem că intervenția legislativă a reușit în general, să rezolve problematica teoretică și practică din materie, dar și să instituie noi soluții pentru modernizarea unui domeniu cunoscut drept „reținut” la elementele de noutate.

BIBLIOGRAFIE

I. TRATATE, CURSURI ȘI MONOGRAFII

Adam, I., Rusu, A., *Drept civil. Succesiuni*, Editura All Beck, București, 2003.

Adolfo di Majo, *La nulità, Trattato di diritto privato, diritto di Mario Bessone*, vol. XIII – *Il contratto in generale*, Tomo VII, 2002.

Albu, I., *Dreptul familiei*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1975.

Albu I., *Contractul și răspunderea contractuală*, Editura Dacia, Cluj- Napoca, 1994.

Alexandresco D., *Principiile dreptului civil român*, vol. II, Editura Atelierele grafice SOCEC&Co, Societate Anonimă, București, 1926.

Alexandresco, D., *Drept civil român, Prescripția*, tomul XI, Editura Curierul Judiciar, București, 1906.

Alexandresco, D. *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, vol. III, partea a II-a, București, 1912.

Alexandresco, D., *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, vol. IV, partea I, București, 1913.

Alexandresco, D., *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român*, tomul IV, partea a II-a, ediția a II-a, București, 1914.

Aubry, C., Rau, C., *Cours de droit civil français*, quatrième édition, tome sixième, Paris, 1873.

Aubry et Rou, *Cours de droit civil français*, Paris, 1897.

Augustin, J.-M., *Les substitutions fidéicommissaire a Toulouse et haut - Languedoc au XVIIIe siècle*, th. Toulouse, 1971.

Bacaci, Al., *Raporturile juridice patrimoniale în dreptul familiei*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986.

Bacaci, Al., Comăniță, Gh., *Drept civil. Succesiunile*, Editura All Beck, București, 2003.

Bacaci, Al., Comăniță, Gh., *Drept civil. Succesiunile*, ediția a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2006.

Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al., *Drept civil român. Regimuri matrimoniale. Succesiuni. Donațiuni. Testamente*, vol. III, Editura Socec, București.

Bâcu V., *Drept roman*, Editura Ius R.B.A., București, 1996.

Beleiu Gh., *Drept civil român*, Casa de Editură și Presă „Șansa”, București, 1994.

Beleiu, Gh., *Drept civil roman. Subiectele dreptului civil*, Casa de Editură și Presă „Șansa”, București, 1998.

Beleiu Gh., *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ediția a XI-a revăzută și adăugită de M. Nicolae și P. Trușcă, Editura Universul Juridic, București, 2007.

Beleiu Gh., Pop A., *Drept civil. Privire generală asupra dreptului civil. Raportul juridic civil. Actul juridic civil. Prescripția extinctivă. Proba drepturilor subiective civile*, Universitatea București, 1975.

Bischin, R., *Donația și valențele ei succesoriale*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 2007.

Bocșan, M.D., *Testamentul. Evoluția succesiunii testamentare în dreptul roman*, Editura Lumina Lex, București, 2000.

Boroi, G., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura All Beck, București, 2001.

Boroi, G. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ediția a III-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2008.

Boroi, G. *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, ediția a IV-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2010.

Boroi, G., Stănciulescu L., *Drept civil. Curs selectiv. Teste grilă*, ediția a V-a, revizuită și adăugită, Editura Hamangiu, București, 2010.

Boroi, G., *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, vol. I, Editura All Beck, București, 2001.

Broșteanu C., *Curs elementar de drept roman*, vol. I, Tipografia G.A. Lăzăreanu, București, 1894.

Brădeanu, S., *Curs de drept civil. Succesiunile și donațiunile*, Cluj, 1948.

Brocher, Ch., *Étude historique et philosophique sur la légitime et les réserves en matière de succession héréditaire*, Paris, 1868.

Cavallo Borgia R., *Dell'annullabilita del contratto*, în *Commentario del codice civile Scialoja-Branca*, sub art. 1434.

Cantacuzino, M.B., *Elementele dreptului civil*, București, Editura Cartea Românească, 1921.

Cantacuzino, M.B., *Elementele dreptului civil*, Editura All Educațional, ediție îngrijită de G. Bucur, M. Florescu, București, 1998.

Căpățînă, O., *Titlul gratuit în actele juridice*, Editura Rosetti, București, 2003.

Cărpenaru, St.D., *Drept civil. Drepturile de creație intelectuală. Succesiunile*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971.

Cercel, S., *Drept civil. Patrimoniul. Posesia. Proprietatea*, Editura Universitaria, 2002.

Cernilovschi, Z.M., *Istoria gosudarstva i prava*, Moscova, 1949.

Chelaru E., *Drept civil. Partea generală*, Editura All Beck, București, 2003.

Chirică, D., *Drept civil. Succesiuni*, Editura Lumina Lex, București, 1996.

Chirică, D., *Contracte speciale*, Editura Lumina Lex, București, 1997.

Chirică, D., *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Editura Rosetti, București, 2003.

Ciobanu V.M., *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, Editura Național, București, 1997.

Cocoș, Șt., *Drept roman*, Editura Fundației România de mâine, București, 2000.

Colin, A., Capitant H. și Julliot de la Morandière, L., *Cours élémentaire de droit civil français*, ediția a X-a, vol. III, Paris, 1950.

Cosma D., *Teoria generală a actului juridic civil*, Editura Științifică, București, 1969.

Cosmovici P.M., *Drept civil. Introducere în dreptul civil*, Editura All, București, 1994.

Cosmovici P.M., *Drept civil. Introducere în dreptul civil*, Editura All; București, 1999.

Condurachi, I.D., *Expunere rezumată a teoriei moștenitorilor în vechiul drept românesc*, București, 1919.

D'Amico G., *Violenza in generale (diritto privato)*, în E.D., vol. XLVI, Milano, 1995.

Deak, Fr., *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Editura Actami, București, 1996.

Deak Fr., *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, Editura Actami, București, 1999.

Deak, Fr., *Tratat de drept succesoral*, Editura Actami, București, 1999.

Deak Fr., *Tratat de drept civil. Contracte speciale*, vol. III, ediția a IV-a, actualizată de L. Mihai și R. Popescu, Editura Universul Juridic, București, 2006.

Deak, Fr., *Tratat de drept succesoral*, Editura Universul Juridic, București, 2002.

Deak, Fr., Cărpenaru, St.D., *Dreptul civil. Contracte speciale. Dreptul de autor. Dreptul de moștenire*, Universitatea București, 1983.

Deak, Fr., Cărpenaru, St., *Contracte civile și comerciale*, Editura Lumina Lex, București, 1993.

Degré, Al., *Scrieri juridice*, vol. I, București, 1900.

Djuvara M., *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Editura All, București, 1995

Demetrescu P.I., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*; Editura Didactică și Pedagogică, București, 1966.

Dimitrescu, G., *Drept roman. Obligațiuni. Succesiuni*, vol. II, Imprimeriile Independența, București.

Docliotti M., *La violenza, în Contratti in generale*, vol. IV, în G.E. comm., Torino, 1991.

Dogaru, I., Drăghici, P., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura All Beck, București, 2002.

Dogaru, I., *Valențele juridice ale voinței*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986.

Dogaru I, *Drept civil. Teoria generală a actelor cu titlu gratuit*, Editura All Beck, București, 2005.

Dogaru, I. și colaboratorii, *Drept civil. Ideea curgerii timpului și consecințele ei juridice*, Editura All Beck, București, 2002.

Dogaru, I. și colaboratorii, *Drept civil. Succesiunile*, Editura All Beck, București, 2003.

Dogaru, I., Stănescu, V., Soreată, M., *Bazele dreptului civil, Volumul V. Succesiuni*, Editura C.H. Beck, București, 2009.

Drâmba, O., *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977.

Duțu, M., *Dicționar de drept privat*, ediția a II-a, Editura Mondan, București, 2002.

Eliescu, M., *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul R.S.R.*, Editura Academiei, București, 1966.

Eliescu, M., *Transmisiunea și împărțea moștenirii în dreptul R.S.R.*, Editura Academiei, București, 1966.

Falcione G., *Successioni e Donazioni*, Simione, Napoli, 2002.

Flour J., Souleau H., *Les successions*, Armand Colin, Paris, 1991.

Filipescu I.P., *Drept internațional privat* Editura Didactică și Pedagogică, București, 1979.

Filipescu I., Filipescu A., *Tratat de dreptul familiei*, ediția a VIII-a, revăzută și completată, Editura Universul Juridic, București, București, 2006.

Filipescu I.P., Filipescu A.I., *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Actami, București, 2000.

Florescu G., *Nulitatea actului juridic civil*, Editura Hamangiu, București, 2010.

Four J., Aubert J.L., Savaux E., *Droit civil. Les obligations*, Sirey, Paris, 2006.

Fustel de Coulangers, N.D., *La cité antique*, ediția a 26-a, Paris, 1920.

Gaius, *Instituțiunile (drept privat roman)*, Editura Academiei R.S.R., București, 1982.

Gauthier, A., *Precis de l'histoire de droit français*, ediția a II-a, Paris, 1884.

Genoiu, I., *Drept succesoral*, Editura C.H. Beck, București, 2008.

Ghestin J., *Droit civil. Les obligations. Le contrat*, LGDJ, Paris, 1980.

Ghestin J., *Le contrat au debut du XXI-e siecle*, LGDJ, Paris, 2001.

Girard, P. F., *Manual élémentaire de droit romain*, ediția a VIII-a, Paris, 1929.

Gogeanu, P., *Noțiuni elementare de istoria statului și dreptului 1640-1917*, București, 1958.

Grimaldi, M., *Droit civil. Succession*, troisième édition, Litec, Paris, 1995.

Grimaldi M., *Droit civil. Les succesions. Les libéralités*, Litec, Paris, 2000.

Grimaldi M., *Droit civil. Successions*, Litec, Paris, 2001.

Grimaldi M., *Droit patrimonial de la famille*, Paris, Dalloz, 2008.

Guggenheim D., *L'invalidité des-actes juridiques en droit suisse et comparé*, Thèse, L.G.D.J, Geneve, 1970.

Hamangiu, C., Rosetti-Bălănescu, I., Băicoianu, Al., *Tratat de drept civil român*, Editura Națională, București, 1928.

Hamangiu, C., Georgescu, N., *Codul civil adnotat, vol. II*, București, 1930.

Hamangiu, C., Georgean, N., *Codul civil adnotat, vol II*, Editura All Beck, București, 1999.

Hamangiu, C., Rosetti-Bălănescu, I., Băicoianu, Al., *Tratat de drept civil român*, vol. III, Editura ALL, București, 1998.

Hamangiu, C., Rosetti-Bălănescu, I., Băicoianu, Al., *Tratat de drept civil român*, vol. III, Editura All Beck, București, 2002.

Hanga, V., *Principii de drept privat roman*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.

Hanga V., Gh. Cronț s.a., *Istoria dreptului românesc*, vol. I, Editura Academiei RSR, București, 1980.

Hanga VI., *Adagii juridice latinești*, Editura Lumina Lex, București, 1998.

Hanga V., *Drept roman*, ediția a VIII-a, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 1999.

Hanga, V., *Istoria statului și dreptului R.P.R.*, vol. I, București, 1957.

Hanga, V., *Istoria generală a statului și dreptului*, București, 1958.

Hanga, V., Jacotă, M., *Drept privat roman*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1964.

Hanga, V., *Istoria dreptului românesc. Dreptul cutumiar*, Editura Fundației Chemarea, Iași, 1993.

Ionașcu, A., *Curs de drept civil. Succesiunile*, Cluj, 1949.

Ionașcu, Tr., *Curs de drept civil. Succesiuni și liberalități*, București, 1947.

Ionașcu, Tr., *Elementele voinței juridice*, în *Tratat de drept civil*, vol. I, Partea generală, Editura Academiei, București, 1967.

Jugastru C., *Drept civil. Obligațiile*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2002.

Kant I., *Întemeierea metafizicii moravurilor. Critica rațiunii practice*, Editura Științifică, București, 1972.

Kelsen H., *Doctrina pură a dreptului*, Editura Humanitas, București, 2000.

Kosven M.O., *Introducere în istoria civilizației primitive*, Editura Științifică, București, 1957.

Lambert, Ed., *La tradition romaine sur la succession des formes du testament devant l'histoire comparative*, Paris, 1901.

Leroyer, A. M., *Droit des successions*, Éditions Dalloz, Paris, 2009.

Lupan E., *Introducere în dreptul civil*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 1999.

Lupan E., Sabău-Pop I., *Tratat de drept civil român. Partea generală*, vol. I, Editura C.H. Beck, București, 2007.

Lupan E., Răchită M., Popescu D., *Drept civil. Teoria generală*, Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, 1992.

Lupașcu D., *Dreptul familiei*, Editura Universul Juridic, București, 2007.

Macovei, D., Striblea, M.S., *Drept civil. Contracte. Succesiuni*, Editura Junimea, Iași, 2002.

Macovei, D., Cadariu, I.E., *Drept civil. Succesiuni*, Editura Junimea, Iași, 2005.

Macovei D., *Drept civil. Succesiuni*, Editura „Ștefan Procopiu”, 1995.

Macovei C., *Contracte civile*, Editura Hamangiu, București, 2006.

Malaurie, Ph., *Cours de droit civil. Les successions. Les libéralités*, Paris, 1989.

Malaurie Ph., Aynès L., *Les successions. Les libéralités, 2e édition*, Defrénois, Paris, 2004.

Malaurie Ph., Aynès L., *Les successions. Les libéralités, 3e édition*, Defrénois, Paris, 2008.

Manoliu, J., Răuschi, Șt., *Drept civil. Succesiuni*, Tipografia Universității, Iași, 1983.

Maury J., *Successions et libéralités*, Litec, Paris, 2002.

Mazeaud, H., Mazeaud, L., Mazeaud, J., Chabas, F., *Leçons de droit civil*, tome IV, deuxième volume, *Successions-Libéralités*, cinquième édition par L. Leveneur et S. Leveneur, Montchrestien, 1999.

Micescu, I.N., *Curs de drept civil. Succesiunile ab intestat*, Editura Themis Cart, Slatina, 2005.

Minea, J., Boga, L.T., *Cum se moșteneau moșiile în Țara Românească până la sfârșitul secolului al XVI-lea. Contribuții la istoria vechiului drept în Țara Românească*, vol. II, Iași, 1933-1935.

Molcuț, E., Oancea, D., *Drept roman*, ediția a 4-a, Casa de Editură și Presă „Șansa”, București, 1997.

Molcuț, E., Oancea, D., *Drept roman*, Editura Șansa, București, 1995.

Molcuț, E. *Drept privat roman*, Editura Universul Juridic, București, 2004.

Mototolescu, D.D., *Principiul masculinității este o inovație a legiuirii Ipsilanti și Caragea sau este o conservare a unui obicei juridic preexistent*, București, 1915.

Motica R.I., Lupan E., *Teoria generală a obligațiilor civile*, Editura Lumina Lex, București, 2005.

Motica R.I., Mihai Gh., *Introducere în studiul dreptului*, Editura Alma Mater, Timișoara, 1995.

Mureșan D., Josef K., *Sucesiuni*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1996.

Mureșan, M., *Drept civil. Partea generală*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1994.

Mureșan, M., Jozsef, K., Maxim, R., *Drept civil. Succesiuni*, Editura Cordial Lex, Cluj-Napoca, 2000.

Murzea C., *Drept roman*, ediția a 2-a, Editura All Beck, București, 2003.

Murzea, C., Poenaru, E., *Donația și testamentul. Studiu de doctrină și jurisprudență*, Editura Hamangiu, 2007.

Muțiu, M.I., *Drept civil. Succesiuni*, Editura Imprimeriei de Vest, Oradea, 1997.

Nicolae M., *Actul juridic civil*, în *Drept civil român. Curs selectiv pentru licență (2000-2001)*, Editura Press Mihaela, București, 2000.

Nicolae, M. *Prescripția extinctivă*, Teză de doctorat, Editura Rosetti, București, 2004.

Nițoiu, R., *Teoria generală și explicațiunea succesiunii testamentare*, Editura Universitaria, Craiova, 2006.

Petrescu G.P., *Successiunile*, Tip. Gutenberg, București, 1895.

Planiol, M., *Traité élémentaire de droit civil*, ediția a III-a, vol. III, Paris, 1905.

Planiol, M., Ripert, G., *Traité élémentaire de droit civil*, tome troisième, Paris, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 1937.

Plastara G., *Curs de drept civil român*, vol. III, Cartea Românească, București, 1927.

Poenaru, E., Murzea, C., *Procedura succesorală notarială*, ediția a II-a, Editura C.H. Beck, București, 2008.

Poenaru, E., *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, Editura All Beck, București, 2002.

Poenaru E., *Introducere în dreptul civil. Teoria generală. Persoanele*, Editura Dacia Europa Nova, Lugoj, 2001.

Pop T., *Drept civil român. Teoria generală*, Editura Lumina Lex, București, 1993.

Pop L., *Tratat de drept civil. Obligațiile. Regimul juridic general*, vol. I, Editura C.H. Beck, București, 2006.

Pop L., *Drept civil român. Teoria generală a obligațiilor*, Editura Lumina Lex, București, 2006.

Popa N., *Teoria generală a dreptului*, Editura All Beck, București, 2002.

Popa, N., Eremia, M.C., Cristea, S., *Teoria generală a dreptului*, ediția a II-a, Editura All Beck, București, 2005.

Popa I., *Curs de drept succesoral*, Editura Universul Juridic, București, 2008.

Popa V.V., *Drept civil. Partea generală. Persoanele*, Editura All Beck, București, 2005.

Popescu R., *Dreptul de moștenire. Limitele dreptului de a dispune prin acte juridice de bunurile moștenirii*, Editura Universul Juridic, București, 2004.

Popescu T.R., Anca P., *Teoria generală a obligațiilor*, Editura Științifică, București, 1966.

Răducan G., *Nulitatea actului juridic civil*, Editura Hamangiu, București, 2010.

Răuschi Șt., *Drept civil. Partea generală. Persoana fizică. Persoana juridică*, Editura Fundației „Chemarea”, Iași, 1993.

- Rousseau J.J.**, *Du contrat social*, Editura Flamarion, Paris, 1992.
- Safta-Romano, E.**, *Dreptul de moștenire. Doctrină și jurisprudență*, vol. I, Editura Grafix, Iași, 1995.
- Sanilevici R.**, *Drept civil. Teoria generală a obligațiilor*, Universitatea Iași, 1976.
- Santoro Passarelli F.**, *Dottrine generali del diritto civile*, RRJ, Naples, 1966.
- Stanciu, E.**, *Drepturile succesoriale ale soțului supraviețuitor*, Editura Hamangiu, București, 2008.
- Stănciulescu, L.**, *Drept civil. Contracte și succesiuni*, Editura Hamangiu, București, 2009.
- Stătescu, C.**, *Drept civil. Contractul de transport. Drepturile de creație intelectuală. Succesiunile*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1967.
- Stătescu, N.**, *Despre partagiu și rezervă*, Institutul Grafic „Samitca”, Craiova, 1910.
- Stătescu C., Bîrsan C.**, *Teoria generală a obligațiilor*, Editura All Beck, București, 2002.
- Stoenescu I., Zilberstein S.**, *Drept procesual civil. Teoria generală*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1983.
- Stoica V.**, *Rezoluțiunea și rezilierea contractelor civile*, Editura All, București, 1997.
- Stoica V.**, *Soțul supraviețuitor – moștenitor legal și testamentar*, Editura Scaiul, București, 2000.
- Stoica V.**, *Drept succesoral*, Editura Editas, București, 2003.
- Stoica V.**, *Moștenirea testamentară. Transmisiunea și împărțea moștenirii*, Editura Actami, București, 1996.
- Stoica V.**, *Drept civil. Drepturile reale principale*, Editura Humanitas, București, 2004.
- Stoica V.**, *Dreptul la moștenire*, ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2010.
- Țapu, R.**, *Succesiunea testamentară. Obârșie și evoluție*, Editura Themis, Craiova, 2001.

Terré, Fr., Lequette, Y., *Droit civil. Les successions. Les libéralités*, ediția a III-a, Dalloz, Paris, 1997.

Titulescu, N., *Împărțeața moștenirilor*, Editura Librăriei Leon Alcalay, București, 1907.

Titulescu, N., *Eseu despre o teorie generală a drepturilor eventuale*, Fundația Europeană Titulescu, Craiova, 2002.

Toader, C., *Drept civil. Contracte speciale*, Editura All Beck, București, 2003.

Toader, C., *Drept civil. Contracte speciale*, Editura All Beck, București, 2005.

Toader, C., Popescu, R., Nicolae, M., Dumitrache, B., *Instituții de drept civil*, Editura Press Mihaela SRL, București, 2000.

Toader, C., Popescu, R., Stănciulescu, L., Stoica, V., *Moștenirea testamentară. Transmisiunea și împărțeața moștenirii*, Editura Proarcadia, București, 1993.

Turculeanu, I., *Sucesiunile*, Editura Universitaria, Craiova, 2006.

Ungureanu O., *Drept civil. Introducere*, Editura Rosetti, București, 2005.

Urs, R., *Drept Civil Român. Teoria Generală*, Editura Oscar Print, București, 2001.

Trușcă P., *Drept civil. Introducere în dreptul civil. Persoana fizică. Persoana juridică*, Editura Universul Juridic, București, 2005.

Voinea, C.R., *Patrimoniul și succesiunile, interferențe și intercondiționări*, Editura Didactică și Pedagogică R.A., București, 2006.

Zinveliu I., *Dreptul de moștenire în Republica Socialistă România*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975.

Zlătescu V.D., *Tratat elementar de drept civil român. Teoria generală*, vol. I, Casa editorială Calistrat Hogaș, București, 2000.

II. ARTICOLE, STUDII

Albu, I., *Considerații de lege lata și de lege ferenda privind calificarea testamentului*, în RRD nr.9/1975

Albu, I., *Probleme actuale privind obligațiile civile*, în RRD nr. 8/1983.

Albu I., *Libertatea contractuală*, în Dreptul nr. 3/1993.

Albu, I., *Probleme actuale privind reevaluarea judiciară creanțelor, indexarea convențională a obligațiilor pecuniare și indexarea dobânzilor*, în Dreptul nr.1/1994.

Albulescu, E.C., *Discuții referitoare la cota succesorală a soțului supraviețuitor în unele situații speciale*, în Dreptul nr. 3/2007.

Alexandresco, D., *Câteva cuvinte asupra privilegiului masculinității în Codul Ipsilanti și Codul Caragea*, în Dreptul nr. 27/1920.

Avram M., *Actul unilateral în dreptul privat*, Editura Hamangiu, 2006.

Avram M., *Unele aspecte teoretice și practice ale actului unilateral de voință în dreptul român și dreptul comunitar*, Analele Universității din București, Editura Rosetti, 2003.

Bere D., *Fundamentele rezervei succesoriale*, Jurisprudentia nr. 3/2009, Universitatea Babeș-Bolyai.

Belu Magdo, M.L., *Vânzarea de drepturi succesoriale în viziunea art. 4 din Legea nr. 10/2001*, în Curierul Judiciar nr. 5/2008.

Beckert J., *Inherited Wealth*, Princeton University Press, 2007.

Bercea R., *Consimțământul virtual și consimțământul real în contractele încheiate în mediul electronic*, în Dreptul nr. 1/2004.

Baias Fl., *Simulația, studiu de doctrină și jurisprudență*, Editura Rosetti, București, 2003.

Blumenthal S.L., *The Deviance of the Will: Policing the Bounds of Testamentary Freedom in Nineteenth-century America* - Harvard Law Review, vol. 119: 959, 2006.

Bocșan M.D., *Natura juridică a legatului de uzufruct al întregii moșteniri*, în Dreptul nr. 5/2001.

Buciuman A., *Relația dintre obligația naturală și liberalitatea*, în Jurisprudenția nr. 2/2007 Universitatea Babeș-Bolyai.

Bîrlădeanu, D., *Dreptul de acrescământ în moștenirea legală și stabilirea întinderii rezervei*, în RRD nr. 6/1977.

Boroi, E., Boroi, G., *Corelația dintre prevederile art. 939 din Codul civil și Decretul-lege nr. 319/1944*, în RRD nr. 9-12/1989.

Brenciu, Gh., Panțurescu, V., *Reductibilitatea legatelor al căror obiect este constituit din depuneri pe librete CEC asupra cărora defunctul titular a prevăzut o clauză testamentară*, în RRD nr. 1/1984.

Căpățână, O., *Notă la încheierea succesorală nr. 308/1956 a Notariatului de stat al raionului 1 Mai București*, în L.P. nr. 11/1956.

Chehata, C., *Les testament dans l'Egypte pharaonique* în Revue Historique du droit français et étranger, 1951.

Chirică, D., *Darul manual*, în Revista Română de Drept Privat nr. 6/2008.

Chirică D., *Drept civil. Succesiuni și testamente*, Editura Rosetti, București, 2003.

Chirică D., *Principiul libertății contractuale și limitele sale în materie de vânzare-cumpărare*, în RDC nr. 6/1999.

Criscuoli G., *Violenza fisica e violenza morale*, în Riv. Dir. civ., nr. 1/1970.

Cronț, I. Gh., *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor în Evul Mediu*, în Studii și articole de istorie medie, an. IV, București, Editura Academiei R.P.R., 1960.

Deak, Fr., *Stabilirea drepturilor succesoriale ale ascendenților privilegiați și colateralilor privilegiați în concurs cu soțul supraviețuitor*, în RRD nr.4/1989.

Deleanu I., *Părțile și terții. relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Editura Rosetti, București, 2002.

Gavriliu L., *Voința și patologia ei*, Editura IRI, București, 1997.

Gernet, L., *La création du testament*, în Revue des etudes grecques, 1920.

Goicovici J., *Formalism substanțial și libertate contractuală*, în Studia Universitatis Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, nr. 2-4/2002.

Grofu, N., *Nedemnitatea succesorală. Propuneri de lege ferenda* în Dreptul nr. 8/2004.

Limbach F., *Evolution des concepts-allemands et français du consentement*, LGDJ, Paris, 2004.

Lupșan G., *Autonomia de voință în contractul de comerț internațional*, în *Dreptul* nr. 1/1997.

Lupu, A., *Substituțiile fideicomisare – determinări și deosebiri față de alte instituții de drept civil*, în *Revista de Științe Juridice* nr. 27/2003.

Lupu, A., *Reducțiunea liberalităților excesive – sancțiune de drept civil*, în *Revista de Științe juridice* nr. 27/2003.

Lupu, A., *Câteva considerații privind legatul uzufructului, legatul bunului altuia și legatul bunului indiviz*, în *Revista de Științe Juridice* nr. 28/2003.

Lupu, A., *Modalitatea de stabilire a rezervei descendenților*, în *Revista de Științe Juridice* nr. 29/2004.

Lupu, A., *Consecințele ineficacității legatelor. Dreptul de acrescământ*, în *Revista de Științe Juridice* nr. 30/2004.

Lutzesco G., *Théorie et pratique des nullité, Essai sur les nullités des-actes juridiques à caractère patrimonial*, Sirey, Paris, 1938.

Madoff R.D., *Unmasking Undue Influence*, Boston College Law School Faculty Papers, *Minnesota Law Review*, vol. 81:571, 1997.

Malaurie Ph., *Notă asupra deciziei nr. 1 din 8 martie 1988 a Curții de Casație franceze, secția civilă*, *Recueil Dalloz*, 1989.

Motica R. I., Bercea L., *Abuzul de drept*, în *Analele Universității de vest din Timișoara*, 1997.

Munteanu, D. M., *Cu privire la acceptarea tacită a succesiunii prin contribuirea la cheltuielile de înmormântare și preluarea unui mobil de valoare redusă*, în *Dreptul* nr.1/2005.

Neagu, V., *Examen teoretic al practicii judiciare privind acțiunea în reducere*, în *RRD* nr. 4/1984.

Oprîșan, C., *Efectele nulității sau anulării unui testament asupra dispozițiilor de revocare a testamentelor anterioare, în dreptul civil român și în dreptul civil al altor țări*, în *RRD* nr. 5/1980.

Pătulea V., *Principiul libertății contractuale și limitele sale*, în *Dreptul* nr. 10/1997.

- Petitjean M.**, *Essai sur l'histoire de substitutions*, Dijon, 1975.
- Piaget J.**, *Psihologia inteligenței*, Editura Științifică, București, 1965.
- Pirenne, J., Stracmans**, *Les testament à l' époque de l' ancient Empire egyptien*, în *Revue internationale des droits de l' Antiquité*, 1954.
- Poenaru, E.**, *Recunoașterea prin testament a copilului din afara căsătoriei* în *Justiția Nouă* nr. 3/1956.
- Popa, I.**, *Vânzarea unei moșteniri*, în *Dreptul* nr. 3/2005.
- Popescu-Neveanu P.**, *Dicționar de psihologie*, Editura Albatros, București, 1978.
- Shaw Spaht K.**, *Forced Heirship Changes: The Regrettable „Revolution” Completed*, *Los Angeles Law Review*, 1996.
- Stoica V., Dragu I.**, *Natura juridică a substituțiilor fideicomisare*, în *Analele „Universității Constantin Brâncuși” Târgu Jiu, Seria Științe juridice*, nr. 2/2009.
- Sjef van ERP**, *New Developments in Succession Law*, *Electronic Journal of Comparative Law*, 2007.
- Tate J.**, *Caregiving and the Case for Testamentary Freedom*, *Universitatea din Davis, California*, vol. 42:129, 2008.
- Tritt Lee-ford**, *Liberating Estates Law from the Constraints of Copyright*, *Rutgers Law Journal*, vol. 38:109.
- Vasilescu P.**, *Relativitatea actului juridic civil. Repere pentru o nouă teorie generală a actului juridic de drept privat*, Editura Rosetti, București, 2003.
- Voirin P.**, *Evolution de la cause de libéralités postérieurement a la donation ou au testament*, în *Etudes-a la mémoire de H. Capitant*, 1937.
- Zorgo**, *Ce este voința?*, Editura Didactică și Enciclopedică Română, București, 1969.